

SUSTENABILITATEA SISTEMELOR SOCIALE ÎN CONTEXTUL ÎMBĂTRÂNIRII POPULAȚIEI

Mariana BUCIUCEANU-VRABIE,
PhD in Sociology, Associate Researcher,
National Institute for Economic Research, Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-7743-7206>, buciuceanuvrabie@gmail.com

Galina SAVELIEVA,
PhD in Economy, Associate Researcher,
National Institute for Economic Research, Moldova
<https://orcid.org/0000-0002-0691-7640>, gts6@mail.ru

DOI: <https://doi.org/10.36004/nier.cdr.V.2023.17.10>

***Abstract.** In the article, key aspects related to the accelerated aging of the population in the Republic of Moldova are addressed, highlighting the demographic, economic, and social issues the country faces. Based on statistical and empirical data, the challenges faced by the elderly population are highlighted: low standard of living, poverty, integration into the labor market, limited access and quality of health services, etc. The aging process affects rural areas and the female population more significantly. The aging coefficient is on the rise, reaching 23.8% nationally and 25.4% in rural areas. According to monitoring indicators, the potential and capacity to ensure active aging of the population remain low, just over 28% nationwide and 22% in rural areas. The population structure is increasingly characterized by a higher proportion of older age groups (65-69/70-74 years). This trend has significant implications for healthcare, pension, and social assistance systems, as well as for the labor force, endangering the sustainability of social systems and the economic productivity of the country. Mitigating these challenges is essential to continue developing and promoting active and healthy aging policies with a cross-sectoral and intersectoral approach, integrating aging into various areas of development, from the economy to education and health. Creating an environment conducive to all generations requires adaptation to demographic realities, addressing the new needs of the workforce, promoting social inclusion of older persons to leverage their experience and skills, and developing measures to support elderly care and reforms to ensure an equitable pension system. The article was elaborated within the State Program Project (2020-2023) 20.80009.0807.21 „Migration, demographic changes, and situation stabilization policies”.*

Keywords: population ageing, pension system, socio-economic challenges, care policies

JEL: J11, J14, J18

UDC: 314.72(478) + 364.61

Introducere. Îmbătrânirea populației a devenit o tendință demografică globală. Deși creșterea speranței de viață a populației ca urmare a ameliorării sănătății este un rezultat pozitiv pentru umanitate, gestionarea procesului de îmbătrânire se atestă a fi unul complicat și cu riscuri pentru sustenabilitatea sistemelor sociale, în special pentru țările cu economie precară și în condițiile crizelor prelungite. În Republica Moldova, îmbătrânirea demografică este mai rapidă în comparație cu țările europene, dat fiind faptul că numărul populației, mai ales cea tânără, este în scădere în prezent din cauza migrației externe și a creșterii naturale negative.

Surse de date și metode. În lucrare se prezintă analiza sociodemografică a componentelor sistemice în procesului de îmbătrânire demografică și a provocărilor în asigurarea sustenabilității acestora. Analiza include abordarea bazată pe dovezi prin prisma indicatorilor statistici oficiali disponibili privind îmbătrânirea populației, bunăstarea socioeconomică a populației de 55 ani și peste, integrarea acestora pe piața muncii precum și veniturile disponibile în perioada ante- și post-pensionare. În acest sens, a fost utilizată baza de date a Biroului Național de Statistică (BNS) pentru anii 2014-2023 cu referire la populația cu reședință obișnuită și datele Ministerului Muncii și Protecției Sociale (MMPS) privind sistemul de pensii. În contextul analizei au fost utilizate și datele studiilor empirice privind (auto)percepția stării de sănătate și accesibilității serviciilor de sănătate pentru populația în vârstă de 55 ani și peste (GGs, 2020; BNS, 2022).

Tendențe ale îmbătrânirii demografice. Conform datelor statistice actualizate privind populația cu reședință obișnuită, din 2512,8 mii persoane estimate la începutul anului 2023 aproape fiecare a patra persoană din țară are 60 de ani și peste, iar populația în vârstă aptă de muncă (conform legislației Republicii Moldova) constituie 59% (Figura 1). Procesul de îmbătrânire afectează mai accentuat localitățile rurale și populația feminină. În ultimii ani, coeficientul de îmbătrânire a populației a crescut semnificativ, ajungând la 23,8% la nivel național și 25,4% în mediul rural (Figura 2). Mortalitatea excesivă a bărbaților în vârstă de muncă, precum și migrația lor mai mare, provoacă o diferență semnificativă de gen în dinamica structurii de vârstă a vârstnicilor. Aproximativ 60% din numărul total al populației în vârstă de 60 ani și peste sunt femei.

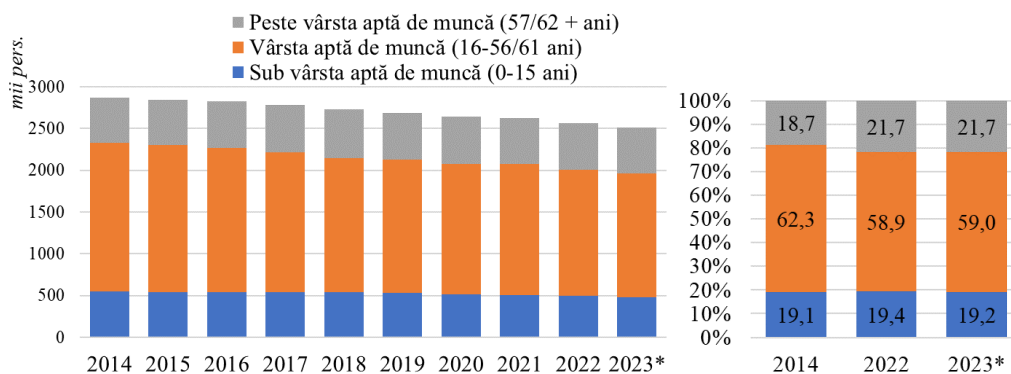

Figura 1. Dinamica numărului și a ponderii populației cu reședință obișnuită pe grupe mari de vârstă, 2014-2023

Sursa: elaborat în baza datelor BNS.

Potențialul și capacitatea pentru asigurarea longevității active a populației se menține unul mic, puțin peste 28% la nivelul țării și 22% în mediul rural, potrivit indicatorilor de monitorizare agregați în Indicele Îmbătrânirii Active (Harta de date, 2022). În structura populației în vârstă se accentuează ponderea grupurilor de vârstă mai înaintată (65-69/70-74 ani). Potrivit prognozelor se estimează că în următoarele decenii îmbătrânirea demografică va fi în ascensiune, amplificată și ca urmare a întoarcerii migranților adulți în vârstă. Până în anul 2040, peste 30% dintre persoanele care locuiesc în Moldova vor avea 60 de ani sau peste (Gagauz, O., Tabac T. and Pahomii, I., 2023).

Republica Moldova a recunoscut importanța îmbătrânirii populației și a implementat Programul pentru integrarea problemelor îmbătrânirii în politici. Începând cu anul 2007, au fost elaborate și implementate patru programe, fiecare cu un Plan de acțiuni, pentru integrarea îmbătrânirii active în politici. Acest demers, a adus progrese notabile în realizarea a 7 angajamente din cadrul Planului internațional de acțiune pentru îmbătrânire de la Madrid (MMPS, UNFPA, 2021). Motivarea promovării politicilor în acest domeniu a fost susținută și de adoptarea Rezoluției Parlamentului European din 7 iulie 2021, referitoare la îmbătrânirea populației în Europa, cu accent pe posibilitățile și provocările politicii privind îmbătrânirea după 2020.

Implementarea principiului îmbătrânirii active a fost preconizată și în Recomandările Comisiei Economice pentru Europa a ONU/UNECE, în urma alinierii Republicii Moldova la acțiunile planificate pentru Decada Îmbătrânirii Sănătoase (2021-2030). În această perspectivă, dezvoltarea și promovarea politicilor publice privind îmbătrânirea activă și sănătoasă necesită o abordare transversală și intersectorială. Acest aspect se extinde asupra domeniilor cheie, inclusiv dezvoltarea economică, piața muncii, educația, sănătatea, asistența și asigurarea socială.

Astfel, pentru a asigura dezvoltarea unei societăți incluzive și egalitare, indiferent de vârstă, este esențială elaborarea și promovarea politicilor axate pe îmbunătățirea calității vieții. Aceasta poate fi realizată prin includerea socială și promovarea îmbătrânirii active și sănătoase. Un accent deosebit se pune pe contribuția persoanelor în vârstă la dezvoltarea stabilă socioeconomică a țării, atât la nivel național, cât și la nivel regional și local.

Provocări socioeconomice în condițiile îmbătrânirii demografice. Reducerea populației în grupe de vârstă tinere și sporirea ponderii populației în vârstele mai adulte, contribuie la creșterea poverii asupra economiei, cantității și structurii populației aptă de muncă, finanțelor publice și, în special, asupra stabilității financiare a bugetului de asigurări sociale și medicale, structurii consumului. În același timp, procesul de îmbătrânire contribuie la o creștere a factorilor de risc social ceea ce a fost cauzată de o deteriorare a stării de sănătate, modificări ale statutului social în urma întreruperii activității de muncă și tranziție la o pensie, scăderea bunăstării materiale și a nivelului de trai, precum și apariția unor noi nevoi orientate spre noi strategii și stereotipurile de comportament ale persoanelor în vârstă. Toate acestea reprezintă provocările importante față de politici socioeconomice promovate în condițiile îmbătrânirii demografice.

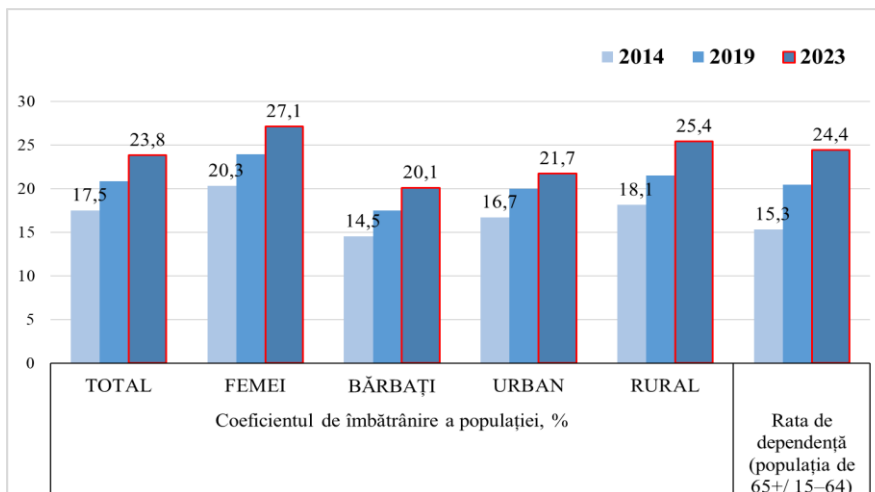

Figura 2. Profilul îmbătrânirii demografice, 2014-2023, %

Sursa: elaborat în baza datelor BNS

Bunăstarea populației în vârstă. Structura veniturilor populației dezvăluie o situație materială mai precară a persoanelor în vârstă. Evident, o dată cu pensionarea, sursa principală de venit este pensia, în 2022 constituind practic 2/3 din totalul veniturilor persoanei pensionate (Tabelul 2 și Figura 3). Ponderea pensiei în totalul veniturilor este în creștere atât pe măsura înaintării în vârstă, dar și în dinamica ultimilor ani.

Tabelul 2. Venituri disponibile medii lunare pe o persoană, pe unele grupe de vârstă, 2019-2022

	2019	2020	2021	2022
<i>Venituri medii lunare disponibile pe o persoana, pe unele grupe de vârstă, lei</i>				
50-59 ani	3098	3409,5	3839,5	4440,9
60-64 ani	2864,7	3132,7	3827,9	4417,5
65 ani și peste	2602,6	2394,8	3047,8	3891,3
<i>Venituri disponibile pensionarilor, lei</i>	2443,6	2640,3	2943,9	3688
inclusiv pensia, lei	1278,1	1408,8	1608	2240
<i>în % din veniturile totale</i>	52,3	53,4	54,6	60,7

Sursa: elaborat în baza datelor BNS

În Republica Moldova o problema majoră rămâne mărimea mică a pensiilor ceea ce este cauzată de nivelul scăzut al salariilor și ratei de ocupare, migrației de muncă peste hotare, precum și activității în sectorul informal. Astfel, veniturile din activitatea salarială reprezintă o sursă importantă de venit suplimentar pentru acoperirea nevoilor de bază. Situația este agravată de creșterea prețurilor și tarifelor la produsele alimentare și serviciile locative-comunale, ceea ce duce la o reducere a nivelului de bunăstare în general. Potrivit statisticii curente, indicele prețurilor de consum (IPC) doar pe un an (2022 raportat la 2021) a crescut cu circa 24 p.p., la serviciile locativ-comunale – cu 35,7 p.p.). Este necesar de menționat, că în dinamica ultimilor ani se observă reducerea ponderii ajutorului social și a remitențelor ca parte din venituri pentru toate grupurile de vârstă analizate.

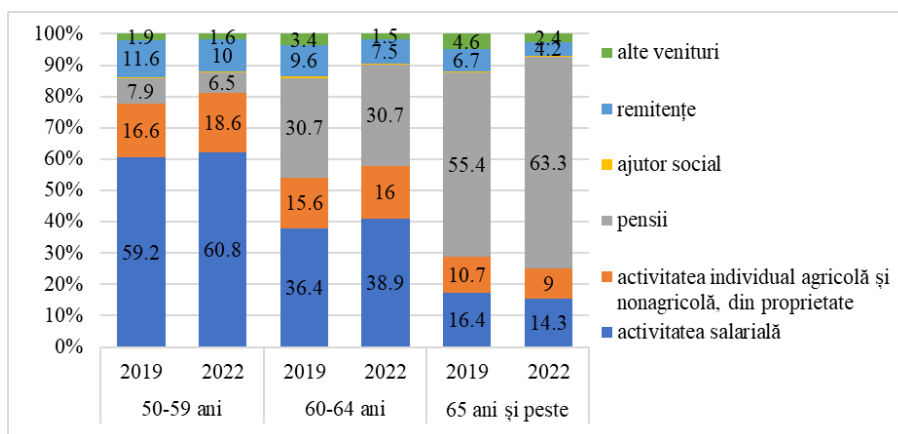

Figura 3. Structura veniturilor populației de 50 ani și peste, pe grupe de vârstă, %
 Sursa: elaborat în baza datelor BNS

Bunăstarea precară a persoanelor vârstnice se manifestă prin nivelul înalt al sărăciei. O privire de ansamblu a indicatorilor de monitorizare a sărăciei evidențiază, în ultimii ani, înrăutățirea nivelului de bunăstare a populației în general (către 2022 deja una din trei persoane se plasa sub pragul sărăciei absolute) și a persoanelor în vârstă în special, fiecare a doua persoană de 65 ani și peste trăind în sărăcie (Tabelul 3). Gospodăriile cu vârstnici se caracterizează prin lipsuri materiale profunde și respectiv, lipsa condițiilor pentru o viață decentă și de calitate.

Tabelul 3. Nivelul sărăciei în rândul populației în vârstă

	2019	2022
Pragul sărăciei absolute în total pe RM, lei	2095,1	2942,0
Pragul sărăciei extreme în total pe RM, lei	1689,7	2372,7
Rata sărăciei absolute în total pe RM, %	25,2	31,1
Rata sărăciei extreme în total pe RM, %	10,7	13,5
<i>Rata sărăciei absolute după grupa de vârstă a capului gospodăriei, %</i>		
50-59 ani	22	30,4
60-64 ani	28,8	34,2
65 ani și peste	40,8	48,1
<i>Rata sărăciei absolute după grupe de vârstă a persoanelor, %</i>		
50-59 ani	20,7	28,5
60 ani și peste	36,8	43,9
<i>Rata sărăciei absolute după sursa principală de venit al capului gospodăriei - pensie, %</i>	38,3	45,8
Criterii de sărăcie după veniturile disponibile lunare pe o persoană după venituri din pensie, în % din venituri total*		
Non-săraci	12,1	12,7
Săraci	26,8	28,0

*Săraci - persoane care au cheltuielile medii lunare pe adult-echivalent mai mici decât pragul sărăciei absolute.

*Non-săraci - persoane care au cheltuielile medii lunare pe adult-echivalent mai mari sau egale cu pragul sărăciei absolute.

Sursa: elaborat în baza datelor BNS

Fundamentul asigurării unui trai decent, inclusiv și a veniturilor este creșterea economică. Conform datelor Băncii Mondiale, rata anuală de creștere medie a PIB-ului constituia 3,1% în perioada 2015-2021, mai puține față de 5% - indicator înregistrat în perioada 2001-2010. Astfel, posibilitățile economice limitate reprezintă o cauză pentru nivelul de trai scăzut și riscuri sporite de sărăcie. În studiile transnaționale Republica Moldova se clasează ca fiind printre țările cu cele mai mici venituri pe cap de locuitor (alături de Kosovo și Ucraina), constituind doar 13% din media europeană estimată la 15055 EUR (GfK, 2021).

Sustenabilitatea pieței muncii. Pentru persoanele în vârstă, activitatea de muncă este importantă din două motive principale: oferă venituri suplimentare pentru acoperirea nevoilor personale și ale familiei, și contribuie la menținerea statutului social în societate.

Pe parcursul anilor, provocări mari se înregistrează în valorificarea potențialului economic al populației în vârstă. Deși în ultimul an indicatorii statistici prezintă o ușoară creștere, integrarea în câmpul muncii a persoanelor de 55 ani și peste este sporadică – doar un sfert fiind ocupați, iar pe măsura depășirii vârstei de pensionare, rata de ocupare abia de înregistrează 6%.

Tablel 4. Indicatorii ocupaționali pentru populația în vârstă

Indicatorii	2019	2020	2021	2022
Rata de ocupare, totală, %	40,1	38,8	39,8	40,5
55-64 ani	40,5	40,5	42,6	44,1
65 ani și peste	7,6	6,5	5,3	5,7
<i>Ponderea populației ocupate în categoria de vârstă, % din total populației ocupate</i>				
55-64 ani	18,2	18,7	19,0	19,1
65 ani și peste	3,3	3,0	2,4	2,6
<i>Ponderea pensionarilor pentru limită de vârstă angajați pe piața muncii, din totalul pensionarilor pentru limită de vârstă, %</i>				
	23,0	23,4	23,7	24,0
<i>Ponderea populației de 55 ani și peste în ocuparea informală, % din total populației ocupate de vârsta:</i>				
55-64 ani	22,4	22,7	20,0	20,0
65 ani și peste	36,6	26,1	26,2	29,2

Sursa: elaborat în baza datelor BNS

O dată cu înaintarea vârstei, capacitatea de a activa într-un domeniu economic este ghidată de starea fizică a sănătății, de aceea cei mai mulți dintre vârstnicii activi sunt implicați în domenii mai intelectuale, unde cerințele privind experiența, competența și profesionalismul sunt mai sporite, comparativ cu starea de sănătate. Principala sferă de ocupare a persoanelor în vârstă de 55 ani și peste se referă la agricultură, silvicultură și pescuit (28,7%) și administrația publică, învățământ și asistența socială (28,5%), mai puțini activează în industrie (18,2%), transporturi și depozitare, informații și comunicații (16,5%), iar unu din șase în alte tipuri activități.

O situație comună și pentru întregul potențial economic activ, se atestă discrepanța de gen, domenii de ocupare și nivel de instruire. După vârsta de 55 ani, femeile predomină în sfera administrației publice, învățământului, sănătății și asistenței sociale (69,1% în categoria 55-64 ani și 57,4% în categoria 65 ani și peste), respectiv cu o pondere mai mare a nivelului superior și mediu de specialitate; bărbații predomină în sectorul agriculturii, silviculturii și pescuitului (66,4% în categoria 55-64 ani și 63,6% în categoria 65 ani și peste), iar nivelul de instruire este mai mult secundar profesional și liceal.

Totodată, există aspecte ce induc spre vulnerabilitate persoanele ocupate pe piața muncii. Implicarea persoanelor vârstnice în câmpul muncii este în mare măsură influențată și de restricțiile legale. Codul Muncii al Republicii Moldova (articolul nr. 648, articolul 55, alin. (1), f) și articolul 86, alin. (1), y1)) (Monitorul Oficial, 2003) prezintă încălcări ale drepturilor salariaților de a lucra în funcție de vârstă, inclusiv la angajare, încheierea și încetarea contractului de muncă la vârsta de pensionare. În contextul transformărilor structurale și de optimizare internă, angajatorii eliberează adesea lucrătorii deja pensionari sau pe cei în vârstă de pre-pensionare, ceea ce duce la o creștere a ocupării informale a acestora. În categoria 55-64 ani, din totalul celor ocupați, 80,2% lucrează în locuri formale, iar 20% în locuri informale. Tendințe similare se observă și în cazul vârstnicilor din categoria 65 ani și peste. Sectorul informal implică adesea lipsa unui contract de muncă, iar drepturile și relațiile de muncă sunt stabilite oral, contribuțiile de asigurări sociale și medicale nu sunt transferate, adică există o lipsă de garanții pentru securitatea economică și socială a lucrătorilor. Astfel, stagiul de muncă neconfirmat, precum și transferul cotelor de asigurări sociale confirmat prin documente oficial înregistrate nu dă posibilitatea persoanei în vârstă care activează informal să obțină recalcularea pensiilor stabilite conform legislației în vigoare.

Drept implicații de politici, pentru ameliorarea situației ocupaționale a persoanelor în vârstă sunt aplicabile mai multe acțiuni: începând cu septembrie 2022, au fost promovate aranjamentele flexibile ale programului de muncă, care pot fi negociate atât la angajarea în câmpul muncii, cât și pe parcursul activității persoanei, fiind incluse în contractual individual de muncă sau ca o anexă suplimentară la acest contract; a fost lansată campania de combatere a muncii nedeclarate "Trecem pe alb", cu implicarea Inspectoratului de Stat al Muncii de a revizui criteriile de risc relevante domeniilor controlate, precum și de a acorda dreptul de a efectua controalele inopinate; diverse activități informaționale și de sensibilizare a populației privind efectele nocive ale muncii nedeclarate.

Sustenabilitatea sistemului de pensii. Emigrarea masivă a forței de muncă tinere a dus la o bază mai mică a contribuabililor pentru a sprijini pensionarii. Una dintre soluțiile propuse a fost creșterea vârstei de pensionare și reforme pentru a asigura o mai bună durabilitate. Totuși, statisticile arată că sistemul de pensii din Republica Moldova este vulnerabil financiar, iar presiunea financiară exercitată de către acesta asupra bugetului public este în creștere.

Pensia reprezintă o sursă crucială de venit pentru persoanele vârstnice și este un garant al independenței lor. Cu toate acestea, există o discrepanță semnificativă între sistemul de pensii din Moldova și standardele internaționale. Republica Moldova are cel mai scăzut raport de sprijin economic pentru pensiile după limita

de vârstă în Europa. Convenția Organizației Internaționale al Muncii nr.131 (1967) recomandă un coeficient de înlocuire a pensiei de cel puțin 55%, pe când Moldova are un coeficient de înlocuire de doar 30,1%. În unele țări, coeficientul de înlocuire are niveluri mult mai înalte decât cel recomandat (ex: Franța - 70-80%, Croația - 80-90%, Ucraina - până la 75%). Diferența esențială între venitul din muncă și pensia în Moldova accentuează problemele economice ale pensionarilor și crește riscul de sărăcie.

În ciuda creșterii anuale a mărimii medii a pensiei după limita de vârstă, persistă diferențe semnificative între pensiile din sectorul agricol și non-agricol (34,9 p.p), precum și între pensiile femeilor și ale bărbaților (17,4 p.p.). Circa 31% dintre pensionarii după limita de vârstă sunt din sectorul agricol, unde pensia medie fiind de 2307,1 lei este sub pragul sărăciei absolute cu - 21,6%, și mai mică decât pragul sărăciei extreme cu 2,8%. De menționat, aceasta, reflectă în mare parte, situația pensionarilor din mediul rural. Modificarea reală a mărimii medii a pensiei pentru limita de vârstă trebuie abordată în contextul creșterii medii anuale a prețurilor de consum, care dimpotrivă diminuează din puterea de cumpărare a acesteia.

Tabelul 5. Dinamica unor indicatori privind sistemul de pensii

	2019	2020	2021	2022
Numărul total al pensionarilor la sfârșitul anului, mii pers.	696,0	686,3	674,9	675,8
Numărul pensionarilor pentru limită de vârstă la sfârșitul anului, mii pers.	524,5	522,8	520,9	526,1
<i>Pondereea pensionarilor după limită de vârstă din totalul pensionarilor, % (la sfârșitul anului)</i>				
dintre care după categorie de vârstă:				
55-59 ani, %	6,6	4,1	2,1	0,2
60-64 an, %	25,2	25,6	26,0	25,5
65 ani și peste, %	68,2	70,3	71,9	74,3
<i>Pensionari după limita de vârstă repartizați după sectorul economic (la sfârșitul anului):</i>				
sectorul agricol, %	33,6	32,5	31,5	30,6
sectorul non-agricol, %	66,4	67,5	68,5	69,4
Mărimea medie a pensiei pentru limită de vârstă, lei (la sfârșitul anului)	1843,0	2067,5	2595,3	3164,9
în sectorul agricol, lei	1447,39	1522,18	1984,8	2307,1
în sectorul non-agricol, lei	2042,73	2330,39	2875,8	3543,7
Raportul dintre mărimea pensiei în sectorul agricol și non-agricol, % (la sfârșitul anului)	70,9	65,3	69,0	65,1
Raportul mărimii pensiei femei și bărbați, % la sfârșitul anului	79,3	79,7	82,1	82,6
Coeficientul de înlocuire a salariului prin pensie (brut), %*	25,1	25,5	28,5	30,1
Minimul de existență a pensionarului după limită de vârstă, lei	1707,4	1759,8	1811,7	2193,3

Sursa: elaborat în baza datelor BNS și MMPS

În anul 2022, au fost adoptate mai multe măsuri pentru ameliorarea situației populației în vârstă:

- reexaminarea pensiilor pentru persoanele încă active sau care au activat pe piața muncii după stabilirea dreptului la pensie (29125 beneficiari de o majorare medie de 1789,05 lei).
- implementarea unui nou mecanism de indexare a pensiilor, cu un coeficient de 13,94% la 01.04.2022, care a condus la stabilirea pensiei minime pentru limita de vârstă de 2278,80 lei (cu 39,2% mai mult față de anul 2021).
- introducerea unui mecanism de majorare a pensiilor conform Legii nr.156/1998, în baza căruia cuantumul pensiilor se majorează anual la 01.04. în funcție de creșterea PIB-ului (în 2022 majorarea a fost de 171,71 lei față de anul 2021).
- acordarea dreptului la pensie anticipată pentru carieră lungă (4832 beneficiari în 2022, cu o mărime medie a pensiei de 5839,94 lei).
- îmbunătățirea accesibilității și simplificarea procedurii de prezentare a documentelor pentru stabilirea pensiei prin digitalizarea serviciilor online la CNAS începând cu 01.01.2022.
- o atenție specială a fost acordată reducerii impactului creșterii prețurilor la gaze naturale, energia termică și electrică asupra consumatorilor vulnerabili, inclusiv pensionarii, printr-un ajutor social în valoare de 700 lei pentru perioada rece a anului.

Sustenabilitatea sistemului de sănătate și a serviciilor sociale. Pentru a asigura o bătrânețe demnă crește rapid și nevoia de acoperire comunitară în materie de sănătate și îngrijire. Totuși, sunt încă aspecte problematice în asigurarea serviciilor medicale la timp, accesibile și prietenoase vârstei. Persoanele în vârstă (dintre care 2/3 trăiesc în sate) se confruntă cu obstacole geografice din cauza lipsei de personal medical, în special medici specialiști și stomatologi, care lucrează în principal în comune și centre raionale. Datele arată că cheltuielile publice pentru sănătate au fost în continuă creștere, reprezentând 4.8% din PIB în 2020 (Soros, PAS, 2022). Creșterea acestor cheltuieli reflectă necesitatea de a asigura servicii medicale adecvate pentru o populație în vârstă.

Indicatorii de sănătate a populației după vârsta de 55 ani și peste se atestă a fi modești, inclusiv în aspect comparativ cu țările din regiune: speranța de viață la 55 de ani în 2022 se estima a fi de 21.2 ani (BNS, 2022), cu o discrepanță de gen de circa șase ani, femeile trăind mai mult, dar în același timp în stare de sănătate mai rea și nivel de trai mai precar; ponderea populației care suferă de boli cronice este 60% în grupa de vârstă 55-64 ani, și peste 85% în vârstă de 65 ani și peste (BNS, 2022); potrivit datelor GGS, unul din trei persoane de vârstă 55 ani și peste nu are acces la servicii de sănătate și îngrijire dentară la necesitate, femeile fiind cele mai vulnerabile; totodată, frecvența solicitărilor de servicii medicale pentru o anumită problemă de sănătate este în creștere odată cu înaintarea vârstei de 65 ani și peste (ponderea adresărilor acestei categorii a populației cuprinde circa 41%). De menționat că peste 22% dintre persoanele de 55 ani și peste apreciază serviciile medicale ca fiind mai puțin accesibile în ultimele 12 luni premergătoare studiului, circa 44% - indică că accesul a rămas același, și doar 14% - susțin creșterea posibilității de acces (BNS, 2022).

Dintre plățile achitate de pacienți, plățile informale, solicitate/achitate în cadrul instituțiilor medicale publice, reprezintă o problemă majoră și o barieră importantă în calea accesului la serviciile medicale. Ponderea plăților din buzunar pentru servicii medicale constituie 36% (2019), iar una din cinci persoane care suportă plăți informale este persoană în etate. Cercetările arată că majoritatea cheltuielilor pentru sănătate sunt pentru medicamente necompensate, a căror utilizare este în continuă creștere (Soros, PAS, 2022).

Presiunea asupra serviciilor sociale și necesitatea acestora este în creștere. În anul 2021, din totalul serviciilor gratuite de îngrijire la domiciliu, majoritatea au fost acordate persoanelor în vârstă pensionară (4 din 5 beneficiari), dintre acestea, femeile constituind 80%; printre beneficiarii cantinelor de ajutor social peste 66% de asemenea au fost persoanele în vârstă; în centrele de servicii specializate numărul beneficiarilor în vârstă practic s-a dublat comparativ cu anul 2020.

Concluzii. Estimările Organizației pentru Dezvoltare Economică (OCDE) arată că îmbătrânirea rapidă va contribui la diminuarea PIB-ului global pe cap de locuitor în țările dezvoltate, circa 2% până în 2050 în urma dublării proporției persoanelor de peste 65 ani la 100 de persoane din vârstă de muncă și reducerii numărului de populație ocupată, ceea ce va fi o povară semnificativă asupra bugetelor, inclusiv și de caracterul social bazat pe cotizațiile de asigurări sociale. În aceste condiții fără unele modificări la politici sociale și fiscale, creșterea datoriilor publice din PIB către anul 2050 s-ar putea de majorat cu 1,8 ori în economiile avansate și cu 1,3 ori % din PIB în țările în curs de dezvoltare. Astfel, examinând procesul de îmbătrânire ca o parte din procesul natural de dezvoltare demografică și, având în vedere previzibilitatea acestui proces este necesar să ne adaptăm la schimbările în curs și să luăm măsurile adecvate.

Având în vedere ponderea semnificativă a gospodăriilor cu pensionari, în prezent una din două gospodării, este esențial ca politicile de stat să fie direcționate către îmbătrânirea activă și sănătoasă a populației, inclusiv pentru a fi adaptate în a asigura un nivel de trai corespunzător pentru persoanele vârstnice și pentru a răspunde nevoilor lor în schimbarea socioeconomică actuală.

Situația ocupării persoanelor vârstnice și impactul asupra veniturilor, sunt probleme complexe și interconectate. Este important să se dezvolte politici care să promoveze oportunitățile de angajare pentru vârstnici, să combată muncă nedeclarată și să îmbunătățească nivelul general de bunăstare al persoanelor în vârstă.

O problemă sensibilă rămâne mărimea pensiei după limita de vârstă. Analiza indică că mărimea medie a pensiei în Republica Moldova nu corespunde standardelor internaționale și nu poate fi utilizată drept referință socială pentru perfecționarea politicilor de pensii. Este nevoie de ajustări în metodele de calcul pentru a reflecta condițiile actuale de dezvoltare socioeconomică a țării.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

- Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). (2022). *Accesul populației la serviciile de sănătate. Rezultatele studiului de sănătate: sinteză*. Chișinău: BNS. www.statistica.gov.md
- Codul Muncii al Republicii Moldova: nr. 154 din 28-03-2003. (2003). *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 159-162, art. 648. https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113032&lang=ro
- Fundația Soros Moldova (Soros), Centru Politici și Analize în Sănătate (PAS). (2022, Aprilie). *Raport de evaluare ex-post de impact a Legii nr.1585/1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală și a Legii nr.1593/2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală*. Studiu. Chișinău. <http://pas.md/ro/PAS/Studies/Details/385>
- Gagauz, O., Tabac, T., & Pahomii, I. (2023). Depopulation in Moldova: the main challenge in the context of extremely high emigration. *Vienna Yearbook of Population Research*, 21, 1-25. <https://doi.org/10.1553/p-ke2z-76zz>
- Gagauz, O. (Coord.), Tabac, T., Buciuceanu-Vrabie, M., Grigoraș, E., & Pahomii, I. *Harta de date Profilul Demografic al Republicii Moldova 2022*. (2022). Chișinău: INCE.
- GGG. (2020). *Republic of Moldova - Generations and Gender Survey*. Ministry of Labour and Social Protection of the Republic of Moldova, National Bureau of Statistics (survey sample), UNFPA, NIDI-GGP (as partner and distributor).
- Growth from Knowledge (GfK). (2021). *Purchasing Power Europe 2021*. <https://www.gfk.com/press/Europeans-have-an-average-of-15055-euro-at-their-disposal-in-2021>
- Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale din Republica Moldova (MMPS), United Nations Population Fund (UNFPA). (2021). *Raportul de Evaluare a Planului de acțiuni privind implementarea principiului îmbătrânirii active 2018-2021*. Chișinău. <https://moldova.unfpa.org/ro/publications/raportul-de-evaluare-planului-de-ac%C8%9Biuni-privind-implementarea-principiului>